

9. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. URL: <https://www.minfin.gov.ua/> [in Ukr.].

10. Derzhavna kaznachejs'ka sluzhba Ukrainy [The State Treasury Service of Ukraine]. URL: <http://www.treasury.gov.ua> [in Ukr.].

11. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

ДАНІ ПРО АВТОРА

Нікітишин Андрій Олександрович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
вул. Анатолія Бортняка, буд. 6, кв.2, м. Вінниця, 21037, Україна
e-mail: nikitishinao@ukr.net
orcid.org/0000-0002-7951-4017
Researcher ID: M-5504-2016

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Никитишин Андрей Александрович, доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры финансов
Винницкий торгово-экономический институт КНТЕУ
ул. Анатолия Бортняка, д. 6, кв.2, г. Винница, 21037, Украина
e-mail: nikitishinao@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Nikitishin Andriy, Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Finance
Vinnitsa trade and economic institute KNTEU
Anatolia Bortnyaka street 6, ap. 2., Vinnitca, 21037, Ukraine,
e-mail: nikitishinao@ukr.net

УДК 336.226.33:321.01

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-167-176>

ПРІОРИТЕТИ АКЦИЗНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Пасічний М. Д.

Предметом дослідження є теоретичні засади та механізм розробки і реалізації акцизної політики держави.

Метою дослідження є визначення перспективних напрямів розвитку державної акцизної політики в контексті удосконалення її регулятивного впливу на економічні процеси та посилення фінансового потенціалу акцизу.

Методи дослідження. Задля вирішення поставлених завдань дослідження використано сукупність методів і підходів, що надало змогу забезпечити концептуальну єдність дослідження. Застосовано системний й структурний підходи, методи узагальнення, аналітичної оцінки, синтезу, порівняння, наукового абстрагування.

Результати роботи: визначено фінансову значимість акцизного податку в країнах ОЕСР та Україні за останні дві декади. Систематизовано основні етапи розвитку акцизної політики в 2001–2021 роках. Проаналізовано обсяги нелегального обігу підакцизних товарів та втрати податкових надходжень до бюджету. Обґрунтовано пріоритети акцизної політики держави.

Галузь застосування результатів. Податкова політика держави та інструменти її реалізації.

Висновки. В період високих і зростаючих цін на нафтопродукти Україна може використати зарубіжний досвід плаваючої ставки акцизу на пальне. Враховуючи значні обсяги нелегального ринку тютюнових виробів необхідним є усунення фундаментальної причини його розширення – суттєвої відмінності в темпах росту ціни сигарет, в першу чергу за рахунок зростання податкового навантаження і доходів домогосподарств. Вбачається за доцільне змінити чинний графік підвищення ставок акцизу шляхом їх перегляду та сповільнення темпів росту ставки з 20% до 10–12% щорічно. Своєчасним є повернення кримінальної відповідальності за незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон України. Необхідним є подальше підвищення інституційної спроможності Державної митної та Державної прикордонної служб.

Держава має удосконалити інституційне середовище здійснення електронної торгівлі підакцизними товарами. Пріоритетним напрямом розвитку системи оподаткування алкогольних напоїв і тютюнових виробів є запровадження автоматизованої системи контролю за їх виробництвом та обігом (електронної акцизної марки). Щодо подальшого підвищення ставок податку на алкогольні вироби слід діяти виважено, із розумінням потенційних загроз зниження легального виробництва і заміщення цієї ніші фальсифікатом, що призведе до зниження надходжень або ж невідчутного

підвищення. Основним критерієм справляння акцизного податку для авто мають бути технічні та операційні характеристики, що пов'язані з ефективністю використання палива.

Ключові слова: акцизний податок, акцизна політика, нелегальний обіг підакцизних товарів, податкове навантаження, податковий контроль.

ПРИОРИТЕТЫ АКЦИЗНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

Пасечный Н. Д.

Предметом исследования являются теоретические основы и механизм разработки и реализации акцизной политики государства.

Цель исследования состоит в определении перспективных направлений развития государственной акцизной политики в контексте усовершенствования ее регулятивного влияния на экономические процессы и усиление фискального потенциала акциза.

Методы исследования. Для решения поставленных задач использована совокупность методов и подходов, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования. Применены системный и структурный подходы, методы обобщения, аналитической оценки, синтеза, сравнения, научного абстрагирования.

Результаты работы: определена фискальная значимость акцизного налога в странах ОЭСР и Украине за последние две декады. Систематизированы основные этапы развития акцизной политики в 2001–2021 годах. Проанализированы объемы нелегального обращения подакцизных товаров и потери налоговых поступлений в бюджет. Обоснованы приоритеты акцизной политики государства.

Область применения результатов. Налоговая политика государства и инструменты ее реализации.

Выводы. В период высоких и растущих цен на нефтепродукты Украина может использовать зарубежный опыт плавающей ставки акциза на топливо. Учитывая значительные объемы нелегального рынка табачных изделий, необходимо устранение фундаментальной причины его расширения – существенного отличия в темпах роста цены сигарет, в первую очередь за счет роста налоговой нагрузки и доходов домохозяйств. Представляется целесообразным изменить действующий график повышения ставок акциза путем их пересмотра и замедления темпов роста ставки с 20% до 10–12% ежегодно. Своевременно возвращение уголовной ответственности за незаконное перемещение табачных изделий через таможенную границу Украины. Необходимо дальнейшее повышение институциональной способности Государственной таможенной и Государственной пограничной служб.

Государство должно усовершенствовать институциональную среду осуществления электронной торговли подакцизными товарами. Приоритетным направлением развития системы налогообложения алкогольных напитков и табачных изделий является внедрение автоматизированной системы контроля их производства и оборота (электронной акцизной марки). Относительно дальнейшего повышения ставок налога на алкогольные изделия следует действовать взвешенно, с пониманием потенциальных угроз снижения легального производства и замещения этой ниши фальсификатом, что приведет к снижению поступлений или неощутимому повышению. Основным критерием взимания акцизного налога для авто должны быть технические и операционные характеристики, связанные с эффективностью использования топлива.

Ключевые слова: акцизный налог, акцизная политика, нелегальное обращение подакцизных товаров, налоговая нагрузка, налоговый контроль.

THE PRIORITIES OF THE STATE EXCISE POLICY

Pasichnyi Mykola

The research subject includes the theoretical basis and mechanism of excise policy formation and realization.

The study aims to determine the priorities of excise policy development in the context of developing its regulatory impact on economic processes and increasing the fiscal potential of excise duty.

Methods. In order to achieve the appropriate tasks, we used a set of methods and approaches that helped to ensure the conceptual unity of our investigation. The systemic and structural approaches, generalization methods, analytical evaluation, synthesis, comparison, scientific abstraction are applied.

Results. The fiscal significance of the excise tax in the OECD countries and Ukraine for the last two decades has been determined. The main stages of excise policy development in 2001–2021 are systematized. The volumes of illegal circulation of excisable goods and losses of tax revenues are analyzed. Finally, the priorities of the excise policy are substantiated.

Practical implications. Tax policy and instruments of its implementation.

Conclusions. Ukraine could use the foreign experience of floating excise tax on fuel in a period of high and rising prices for petroleum products. It is necessary to eliminate the fundamental reason for expanding the illegal tobacco market - a significant difference in the growth rate of cigarette prices (primarily due to the rising tax burden) and household income. Therefore, it is reasonable to change the current schedule of excise duty rates by revising them and slowing down the growth from 20% to 10-12% annually. Furthermore, it is actually to return criminal liability for the illegal movement of tobacco products across the customs border of Ukraine. It is necessary to increase further the institutional capacity of the State Customs and State Border Services.

The government should improve the institutional environment for the e-commerce of excisable goods. The priority direction of the taxation development of alcoholic beverages and tobacco products is introducing an automated control system over their production and circulation (electronic excise stamp). A further increase in the tax rate on alcohol should be taken with caution, understanding the potential threats to reduce legal production, and replacing this niche with counterfeiting, which will lead to lower revenues or a tiny increase. The main criterion for collecting excise tax for cars should be technical and operational characteristics related to fuel efficiency.

Keywords: excise duty, excise policy, illegal circulation of excisable goods, tax burden, tax control.

JEL Classification: H20, H72, R51

Постановка проблеми. Акцизний податок має суттєве фінансове значення при наповненні доходної частини бюджету. В країнах з трансформаційною економікою, до групи яких належить Україна фінансова роль податків на споживання, в тому числі акцизів є вищою ніж в країнах з розвинутою економікою, що обумовлено економічними та інституційними чинниками. Приміром у 2021 році частка акцизного податку в структурі доходів Державного бюджету України становила – 12,69%, зведеного – 11,00% відповідно. Водночас потенціал надходжень даного податку є значно вищим, зважаючи на високі показники частки нелегального ринку підакцизних товарів. Так даний індикатор для ринку лікеро-горілчаної продукції складає близько 50%, тютюнових виробів – 18,1%, пального – 23%. Сумарно державний бюджет недоотримав у 2021 році понад 40 млрд грн. З огляду на зазначене, важливим є посилення ефективності державної політики у сфері протидії ухиленню оподаткування, визначити основні причини високого рівня тінізації ринків підакцизної продукції та усунути їх, підвищити інституційну спроможність контролюючих органів. Акцизна політика держави має бути адаптивною до сучасних економічних реалій і викликів. Неможливо розглядати акциз виключно як певний компенсатор бюджетних доходів, особливо на тлі повільного економічного відновлення і пандемії COVID-19. Актуальним та необхідним є ідентифікація середньострокових пріоритетів акцизної політики держави, що забезпечить як позитивний фінансовий так і регулятивний ефект.

Аналіз останніх наукових досліджень. Значний внесок у розбудову інституційних засад акцизного оподаткування та обґрунтуванню науково-практичних пропозицій щодо удосконалення акцизної політики держави здійснили Н. Атаманчук, Н. Хатнюк, Н. Борейко та Ю. Бакай [1], І. Чугунов і А. Нікітішин [13], К. Роменська [9], Я. Петраков та А. Соколовська [11], колектив авторів у складі Т. Кошук, В. Коротуна, Н. Новицької та І. Хлебнікової [6], А. Лаффер [16], Л. Павелл, К. Ворнер та Ф. Чаолупка [15], М. Тофан [18] та інші дослідники. Разом з тим, обґрунтування пріоритетів вітчизняної акцизної політики потребує застосування системного підходу та комплексного розгляду складових акцизного податку.

Предмет дослідження складають теоретичні засади та механізм розробки і реалізації акцизної політики держави.

Метою дослідження є визначення перспективних напрямів розвитку державної акцизної політики в контексті удосконалення її регулятивного впливу на економічні процеси та посилення фінансового потенціалу акцизу.

Методи дослідження. Задля вирішення поставлених завдань дослідження використано сукупність методів і підходів, що надало змогу забезпечити концептуальну єдність дослідження. Застосовано системний й структурний підходи, методи узагальнення, аналітичної оцінки, синтезу, порівняння, наукового абстрагування.

Результати дослідження. Акцизний податок є одним із перших, що застосовувався державою для фінансування її основних потреб і функцій. Даний податок належить до групи податків на споживання, а сплачується виробниками або ж імпортерами підакцизної продукції, до якої відносять товари, попит на які є мало еластичним по відношенню до рівня доходів домогосподарств. Класик економічної теорії А. Сміт зазначав, що цукор, ром і тютюн не є товарами першої необхідності, але є товарами широкого вжитку, тому цілком підходять для оподаткування акцизним податком. Багато науковців і експертів вбачають раціональність в оподаткування шкідливих для здоров'я людини товарів. До універсальних підакцизних товарів включають спирт етиловий, алкогольні та тютюнові вироби, пальне, електрику, транспортні засоби. Звертаючись до фінансової історії минулих століть акцизом оподатковувались і товари першої необхідності того часу – сіль, цукор, сірники, гас тощо. Світовий досвід свідчить, що, наразі крім вищезгаданих товарів оподатковується акцизом газовані напої з вмістом цукру, можливим є оподаткування деяких предметів розкоші, кондитерські вироби, червона ікра тощо. З трансформацією суспільних відносин перелік підакцизних товарів модифікується, доповнюється, однак є доволі обмеженим. У країнах із нижчим за середній рівень доходів населення (менше ніж 12 тис. дол. США на рік) та невисоким ступенем розвитку інститутів акцизний податок відіграє значиму роль у формуванні бюджетних доходів. Разом з тим, в найбільш розвинутих економіках країн ОЕСР фінансова роль акцизу також є суттєвою, за період 2001–2020 років середнє значення співвідношення акцизного податку до ВВП для 38 країн ОЕСР становить 2,61%. Значення цього показника понад 4% зафіксовано для Туреччини, Данії Польщі; в межах 3–4% для 11 країн, а саме: Естонії, Словенії, Фінляндії, Люксембургу, Угорщини, Латвії, Греції, Чеської Республіки, Португалії, Словаччини, Литви. Водночас, показник не перевищує 1,5% для Ізраїлю, Канади, Колумбії, Швейцарії, Мексики, Нової Зеландії та США [14]. Зазначене свідчить про наявність суттєвих диференціацій в структурі податкових систем країн ОЕСР та різних підходів до формування державної податкової політики.

В Україні, співвідношення надходжень акцизного податку до ВВП за період 2001–2021 років складає – 2,59%, у тому числі в розрізі періодів 2001–2010 років – 1,75%, 2011–2021 років – 3,35%. Динаміка значень вищезгаданого показника зображена на рис. 1.

Рисунок 1. Питома вага надходжень акцизного податку в доходах зведеного бюджету (ліва шкала) та ВВП (права шкала), %

Джерело: побудовано автором за даними Державної казначейської служби України

На підставі аналізу представлених даних можна виділити декілька етапів розвитку вітчизняної політики акцизного оподаткування. 2001–2008 роки – даний етап характеризується помірною фіскальною значимістю податку, показник співвідношення надходжень акцизу до ВВП не перевищував значення в 1,9%, та поступово знизився до мінімуму в 1,3% у 2008 році. Потрібно зазначити, що даний період супроводжувався стійким зростанням реального ВВП, постійно збільшувались доходи населення та споживання, що автоматично збільшували надходження від податку на додану вартість і податку на доходи фізичних осіб. Держава не використовувала акцизний податок в якості пріоритетного джерела наповнення дохідної частини бюджету. Період з 2009 по 2013 рік супроводжувався стрімким зростанням фіскальної значимості акцизу, використання даного фінансового інструменту в якості компенсаторної податкової політики держави. Підвищення ставок податку на тютюнові та алкогольні вироби, пальне в умовах Великої Рецесії подвоїло значення співвідношення надходжень акцизу до ВВП та його частку в доходах бюджету. З 2014 року розпочався період фіскальної консолідації, який включав у себе значне та послідовне збільшення ставок податку на пальне, спирт, алкогольні та тютюнові вироби, запровадження з 1 січня 2015 року акцизного податку на постачання електричної енергії, та акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів. Такі кроки на фоні падіння економіки 2014–2015 років призвели до зростання значення питомої ваги акцизу в доходах зведеного бюджету України до 10,9%. У 2016 році значення згаданого показника досягли свого історичного максимуму – 13,0%, співвідношення надходжень акцизу до ВВП також досягло піку – 4,27%. Надалі спостерігалось певне зниження значень показників фіскальної значимості акцизного податку та досягнення певного плато у 2018–2021 роках. Вважаємо за доцільне розглянути структуру надходжень акцизного податку та особливості реалізації акцизної політики в останньому періоді фіскальної консолідації 2014–2021 років.

Таблиця 1. Структура надходжень акцизного податку в Україні в період 2014–2021 років, %

Підакцизні товари	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Спирт та алкогольні вироби	21,16	14,72	13,93	12,50	11,85	11,61	11,10	10,21
Тютюн та тютюнові вироби	40,28	35,24	36,87	36,82	36,66	35,78	39,57	39,07
Транспортні засоби і кузови	2,14	4,69	3,12	3,50	3,91	9,75	8,00	10,13
Пальне	35,80	38,84	41,27	42,55	42,84	38,61	39,05	38,11
Електроенергія	0,00	5,48	4,47	4,37	4,54	3,88	2,02	2,38
Інші підакцизні товари	0,62	1,03	0,34	0,26	0,21	0,36	0,26	0,10
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної казначейської служби України URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>

Середнє значення частки надходжень акцизного податку з пального є найвищим у аналізованому періоді та складає 39,63%. Надходження податку з тютюну та тютюнових виробів посідають друге місце –

37,54%, варто зазначити що надходження від даної групи підакцизних товарів були найвищими у 2014 та 2020, 2021 роках. Третє місце посідають надходження від оподаткування спирту та алкогольних напоїв – 13,38%. Надалі йде група транспортних засобів та кузовів до них – 5,65%, електроенергія – 3,39%.

Особливістю ринку пального в Україні є домінуюча частка імпортованого на митну територію країни пального – понад 75%. Ставки акцизного податку на дану лінійку підакцизних товарів є специфічними та номінованими в іноземній валюті – євро. Для бензину її розмір становить 213,5 євро за 1000 літрів, що станом на початок січня 2022 року еквівалентно 7,2 грн за літр бензину. Відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом Україна має поступово впровадити в своє законодавство положення Директиви 2003/96/ЄС, якою врегульовано ставки акцизу на пальне. Зокрема специфічна ставка на бензин в ЄС становить 359 євро за 1000 літрів, що в 1,68 рази вище за діючу в Україні. Подальше підвищення податкового навантаження на пальне слід здійснювати виважено та поетапно, зважаючи на значні обсяги нелегального обігу даної підакцизної продукції та потенційні можливості їх нарощування.

Акцизний податок в ціні 1 літра бензину становить близько 23%. У 2021 році частка акцизу з пального, імпортованого на митну територію країни склала 77,26%, з пального, що вироблене в Україні – 22,74%. В період високих і зростаючих цін на нафтопродукти Україна може використати зарубіжний досвід (Франції та Великобританії) плаваючої ставки акцизу на пальне. Сутність даного механізму полягає у наступному – з перевищенням фактичних світових цін на нафту марки Brent певного еталонного значення (приміром 90 чи 100 дол США за барель) передбачається понижуючий коефіцієнт специфічної ставки акцизного податку для послаблення впливу цінових шоків на ринку нафтопродуктів.

Втрати бюджету від нелегального обігу нафтопродуктів заслуговують окремої уваги, зокрема у 2020 році вони сягнули 19 млрд грн., а у 2021 році – перевищили 20 млрд грн [10]. Основними формами нелегального обігу пального в Україні є незаконне виробництва такого пального на невеликих нафтопереробних заводах і нафтобазах, реалізація нелегальної продукції через легальні мережі АЗС або ж через мережу нелегальних АЗС. Цікавою для аналізу є матеріали видання «Рейтинг. Бізнес в офіційних цифрах» щодо 200 найбільших платників податків на вітчизняному ринку пального. Враховуючи кількість АЗС кожної мережі можна констатувати, що у 2020 році максимальний показник податкового навантаження на 1 АЗС зафіксовано для мережі ОККО – 3,56 млн грн, в першу трійку входять мережі Shell – 2,85 млн грн, WOG – 1,33 млн грн, натомість 1 АЗС мережі SunOil сплатила 107 тис грн [7]. Таким чином розмах варіації між максимальним і мінімальним значенням сплачених податків однією АЗС в Україні складає 33,24 рази; а між 1 та 3 місцем рейтингу – 2,66 рази. Зважаючи на різний формат, розмір АЗС та додаткових сервісів більш інформативним є показник сплати податків АЗС за 1 літр реалізованого пального. За агрегованими даними фіскальних органів та Консалтингової групи «А-95» найбільша сума податків сплачується мережею Shell – 1,79 грн/л, далі слідує ОККО – 1,32 грн/л, АМІС – 0,61 грн/л. Для контрасту мережа Sunoil сплачувала 0,26 грн/л, БРСМ-нафта – 0,16 грн/л, Avantage-7 – 0,08 грн/л. Розмах варіації між максимальним і мінімальним значенням становить 22,37 раза, між 1 та 3 місцем рейтингу – 2,93 рази [4, 10]. За 9 місяців 2021 року найбільша сума податків за реалізацію 1 л пального сплачується мережею ОККО – 1,23 грн/л, Shell – 1,07 грн/л, WOG – 0,74. Натомість найменша сума податків припадає на згадані вище SunOil – 0,22 грн/л та Avantage-7 – 0,15 грн/л [8, 10]. Певне зниження суми податків викликане активізацією ролі держаного регулювання ринку нафтопродуктів та зниження розміру роздрібної маржі. Розмах варіації дещо зменшився, між максимальним і мінімальним значенням він складає 8,2 рази, між 1 і 3 місцем рейтингу – 1,66 рази. Вищенаведена інформація про значні розбіжності податкового навантаження серед мереж АЗС свідчить про ймовірні ризики ухилення від оподаткування, реалізацію нелегального пального з незаконних міні НПЗ, використання псевдофіскальних чеків.

Контролюючим органам варто зосередити свою увагу на ідентифікації недобросовісних платників. Хоча, слід зазначити, що така робота поступово здійснюється. Протягом 2021 року за участі представників податкових органів у складі міжвідомчих робочих груп проведено 3 464 перевірки АЗС. У 97% випадків зафіксовано порушення, за результатами перевірок донараховано 529,7 млн грн штрафних (фінансових) санкцій. Вилучено з незаконного обігу пального на суму 59,5 млн грн та обладнання на 8,5 млн гривень [4]. З 1 листопада 2021 року Національна поліція розпочала операцію «Акциз» з метою протидії незаконному ринку підакцизної продукції, у тому числі пального. За два останні місяці 2021 року здійснено перевірку 4322 суб'єктів господарювання (53% від загального обсягу) – за їх результатами складено 2313 адміністративні протоколи та відкрито 71 кримінальне провадження. Також вилучено пального на суму 282 млн грн та обладнання на 43 млн грн.

Механізм оподаткування тютюнових виробів значним чином удосконалено та радикально підвищено ставки податку на дану категорію підакцизних товарів. Зрівнялось податкове навантаження сигарет з фільтром та без фільтру, якщо порівнювати розмір мінімального акцизного податкового зобов'язання за 1 тисячу сигарет на 1 січня 2022 року з 1 січнем 2014 року, то для сигарет з фільтром воно зросло в 7,5 раз, без фільтру у 17,2 рази. Доречно зауважити, що за період 2014–2021 років споживчі ціни зросли в 3 рази, доходи домогосподарств – в 3,1 рази. Суттєвий розрив у зростанні ставок податку та індексу споживчих цін обумовлено двома основними факторами – необхідністю компенсації падіння доходів бюджету в 2014–2015 роках у зв'язку з військовими діями на сході країни та глибокою економічною рецесією, а також потребою поступового зближення ставок акцизу на тютюнові вироби у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [5]. У 2017 році ставка податку збільшена на 40%, Законом України від 07.12.2017 р. № 2245-VIII «Про внесення змін до Податкового

кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» запроваджено семирічний план підвищення акцизного податку на тютюнові вироби до рівня ЄС, яким передбачено щорічне зростання специфічної ставки акцизу на тютюнові вироби на 20% до 2025 року. Не дивлячись на затверджений графік з 1 липня 2019 року ставку підвищено додатково на 9% з метою мобілізації додаткових надходжень до бюджету. Нарощування розриву між збільшенням податкового навантаження на сигарети та доходами домогосподарств призвело до суттєвого зростання показників нелегального обігу. За даними Kantar TNS у 2016 році частка нелегального ринку тютюнових виробів складала 1,1%, у 2017 році – 2,3%, у 2018 році – 4,4%, у 2019 році – 6,6%, у 2020 році – 6,9%, у 2021 році – 16,8%. Галопуючі темпи зростання наведеного показника свідчать про наявність фундаментальних причин росту незаконної продукції та суттєві виклики для держави у подальші роки. Обсяг втрат бюджету від несплачених податків у 2021 році складає близько 14,5 млрд грн. Сучасними формами нелегального обігу сигарет є використання підроблених акцизних марок; продаж продукції на внутрішньому ринку, що маркована надписом Duty Free або задекларована для експорту; використання підробленої продукції; контрабанда; виробництво дешевих «illicit whites», «cheap whites» сигарет тощо. Основні канали дистрибуції цієї продукції є кіоски, магазини, ринки та електронна торгівля (через інтернет сайти та мобільні застосунки). Станом на 2021 рік за даними фіскальних органів 38 суб'єкти господарювання отримали ліцензію на виробництво тютюнових виробів, 99 мають ліцензії на оптову торгівлю тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, 84 тисячі суб'єктів господарювання мають ліцензію на роздрібну торгівлю тютюновими виробами [12]. Максимальна частка документальних і фактичних перевірок цих платників податків контролюючими органами не перевищує 10% від їх загальної кількості на рік.

Враховуючи значні обсяги нелегального ринку тютюнових виробів необхідним є усунення фундаментальної причини його розширення – суттєвої відмінності в збільшенні ціни пачки сигарет, в першу чергу за рахунок зростання податкового навантаження і доходів домогосподарств. Вбачається за доцільне змінити чинний графік підвищення ставок акцизу шляхом їх перегляду та сповільнення темпів росту акцизного податку до 10–12% щорічно. З огляду на певні занепокоєння окремих експертних груп щодо можливих інфляційних сплесків слід передбачити норму в Податковому кодексі, що темпи росту ставок акцизного податку не можуть бути нижчими ніж індекс споживчих цін за минулий рік + 2 в.п. Реалізація даного підходу допоможе уповільнити ріст обсягів нелегального обігу даної групи підакцизної продукції та підготуватись державі до впровадження технологічних новацій в сфері контролю за виробництвом і обігом тютюнових виробів. Адже Рахункова палата України вказує на системну проблему відсутності цілісної системи державного контролю за виробництвом і обігом тютюнових виробів, що відображається на втратах доходів державного бюджету. У подальшому необхідним є запровадження електронної акцизної марки.

За останні роки на ринку тютюнових виробів відбулась поява нових видів товарів – електронних сигарет, тютюновмісних виробів для електричного нагрівання (далі ТВЕН), нікотинових подушечок тощо [6]. Державна податкова політика відповідним чином відреагувала на такі речі – рідини, що використовуються в електронних сигаретах включено до переліку продукції, що оподатковується акцизом з 2020 року. Не в достатній мірі обґрунтовано виявилась позиція держави щодо оподаткування ТВЕН, адже даний вид тютюнових виробів є альтернативним по відношенню до сигарет, та несуть меншу шкоду здоров'ю людини. Тому цілком логічним є нижчий рівень оподаткування такої продукції ніж сигарети, як це спостерігається у країнах Європейського Союзу. Натомість в Україні ставку податку для ТВЕН підвищили до рівня сигарет при чому вдавшись до шокового сценарію (з 1 січня 2021 року ставка податку зросла одразу на 320%). Лауреат Нобелівської премії (2001) Дж. Стігліц застерігає, що «шокова терапія» для країн із невисоким рівнем розвитку інститутів демонструє свою загальну неефективність. При розробленні рішень податкової політики слід керуватись принципами своєчасності, послідовності та обґрунтованості, що сприятиме підвищенню рівня її функціональної адаптивності.

З огляду на зростаючі обсяги контрабанди сировини та готових тютюнових виробів, насамперед з Білорусі та Молдови, де нижчий рівень податкового навантаження важливим є посилення результативності заходів держави у сфері протидії цьому явищу [3]. Цілком на часі повернення кримінальної відповідальності за незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон України. Необхідним є подальше підвищення інституційної спроможності Державної митної та Державної прикордонної служб шляхом закупівлі сканерів, приладів нічного бачення, камер, квадрокоптерів, засобів малої авіації тощо. Слід постійно розвивати навички та професійні компетенції мобільних команд відстеження нелегальної підакцизної продукції шляхом співпраці з уповноваженими органами країн-сусідів (в першу чергу країн Європейського Союзу). Пріоритетним заходом є посилення контролю за переміщенням сировини для виготовлення тютюнових виробів, зокрема доцільно вдосконалити інструменти моніторингу за її імпортом на митну територію країни. Безумовно, що контрабанда сигарет має і зворотній характер, партії поставок контрабандної продукції фіксуються в країні ЄС, з огляду на присутню різницю цін сигарет. Тому актуальним є посилення транскордонної співпраці уповноважених державних інституцій з контролюючими органами європейських партнерів.

У 2014–2018 роках ставка податку на пиво та вина збільшено у 2,2 рази, спирт етиловий та зброджені напої у 1,8 рази, сидр і перрі у 1,7 рази. Підвищення ставок акцизного податку на спирт і алкогольні вироби, а також обмеження місць роздрібного продажу останніх недостатньо для виконання двох основних цілей держави – збільшення бюджетних доходів та обмеження споживання шкідливих для здоров'я людини товарів.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я частка нелегального ринку алкоголю в Україні складає 36% в загальній структурі, а нелегальний ринок міцних алкогольних виробів становить 54%. Різке зростання ставок акцизу вплинуло на збільшення значень показників нелегального обігу алкогольних напоїв, тому в 2019–2020 роках ставки акцизного податку на дану категорію підакцизних товарів не переглядалися. До інших причин (крім податкового навантаження), що призвели до значного рівня тіншового обігу алкогольних виробів належить: неефективний контроль держави за виробництвом спирту (тривалий час дана сфера була державною монополією, однак це не забезпечило ефективності її функціонування); контрабанда сировини (для виготовлення алкогольних виробів) та готових виробів в Україну; недостатня дієва система контролю за реалізацією алкогольних виробів. Експертами Рахункової палати України встановлено, що зважаючи на рівень тіншового ринку лікєро-горілчаної продукції сума недонадходжень акцизного податку з даної категорії товарів складала у 2019 році – 8,5 млрд грн, у 2020 році – 9,3 млрд грн, за перші 3 квартали 2021 року – 7,5 млрд грн [2]. Основним каналом збуту оптових і роздрібних партій фальсифікату є мережа інтернет, далі слідують заклади роздрібної торгівлі та громадського харчування. Зафіксовано чимало випадків функціонування інтернет сайтів, на яких продають відомі бренди алкогольної продукції за відчутно нижчими цінами ніж в роздрібних мережах, що свідчить на несплату податків та нелегальне походження продукції. Працівниками фіскальних органів та поліцією здійснюється моніторинг сайтів, на яких продається алкогольна продукція, лише у 2020 році заблоковано доступ до 8 інтернет-сайтів. Водночас системно дана проблема не вирішується. В епоху COVID-19 та карантинних обмежень відбувся стрімкий розвиток ринку доставки замовлень через інтернет, для споживачів цей канал дистрибуції є зручним та заощаджує час. Важливим питанням у сфері регулювання торгівлі підакцизними товарами через інтернет є верифікація віку споживача підакцизних товарів. Держава має удосконалити інституційне середовище здійснення електронної торгівлі підакцизними товарами, важливим є підвищення координації фіскальних інституцій з правоохоронними та іншими державними органами у сфері протидії нелегальному обігу алкогольних напоїв.

Станом на 1 січня 2021 року 429 суб'єкти господарювання мають ліцензії щодо виробництва спирту та алкогольних напоїв, 916 – на право здійснення оптового продажу алкогольних виробів, та понад 107 тисяч – їх роздрібного продажу [2]. За даними Державної фіскальної служби України і Державної податкової служби України в 2019 році проведено 48 планових і позапланових перевірок суб'єктів господарювання, які мали ліцензію на право виробництва, оптової і роздрібної торгівлі алкогольними виробами, у 2020 році – 102 перевірки, за 9 місяців 2021 року – 101 перевірка. Територіальними підрозділами податкового аудиту у 2019 році проведено 7082 фактичних перевірок платників податків, які здійснювали діяльність у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв, у 2020 році – 10038, за 9 місяців 2021 року – 12075 [2]. Порівняння кількості суб'єктів господарювання, що мають відповідні ліцензії та кількості документальних перевірок свідчать про помірну інституційну спроможність контролюючих органів перевірити усіх платників податків у даній сфері. Щорічно питома вага перевірених суб'єктів господарювання не перевищує 10%. Зазначене посилює актуальність та необхідність побудови ефективної ризико орієнтованої системи акцизного контролю. Протягом 2019–2021 років контролюючими органами донараховано 59 млн грн акцизного податку з алкогольних напоїв (з них 8,3 млн грн – акцизного податку з роздрібної торгівлі алкогольними напоями) за результатами документальних перевірок. Водночас спостерігається низький рівень сплати донарахованих сум податку до бюджету – лише 0,5% вищезгаданої суми. Вартим уваги залишається показник податкових правопорушень за результатами здійснених фактичних податкових перевірок – 100%. За їх результатами донараховано 463,8 млн грн акцизного податку, з яких 246,3 млн грн сплачено суб'єктами господарювання до бюджету. В Україні налічується близько 150 імпортерів алкогольної продукції, у 2020 році документальні перевірки не планувались і не проводились митними органами, за 9 місяців 2021 року проведено дві перевірки платників податків, що займаються зовнішньою економічною діяльністю, пов'язану з алкогольними виробами. За їх результатами донараховано 2,6 млн грн, фактично сплачено до державного бюджету 0,8% вищезгаданої суми.

Значний розмір нелегального обігу спирту і алкогольних напоїв підтверджується даними фіскальних органів щодо вилучень цих товарів з обігу – у 2019 році на суму 537,4 млн грн, у 2020 році – 726,5 млн грн, за 9 місяців 2022 року – 412,1 млн грн, також вилучено 3,2 млн акцизних марок [4]. Слід зазначити, що згідно положень Податкового кодексу України маркуванню підлягають алкогольні напої, вміст спирту етилового в яких перевищує понад 8,5% об'ємних одиниць. Використання підроблених акцизних марок є найбільш розповсюдженою формою нелегального обігу алкогольних виробів. Митні органи не мають достатньої інституційної спроможності здійснювати контроль за рухом акцизних марок [2]. Станом на сьогодні відсутнє законодавче регулювання маркування пива, міцність якого є вищою ніж 8,5% об'ємних одиниць. За результатами перевірок встановлено, що такий вид пива здебільшого маркувався марками з реквізитами, призначених для виноробної продукції. Таким чином, було зменшено суму сплаченого акцизного податку до державного бюджету.

Пріоритетним напрямом розвитку системи оподаткування алкогольних напоїв є запровадження автоматизованої системи контролю за їх виробництвом та обігом (електронної акцизної марки), концепція якої була схвалена вже понад 5 років тому, та було розроблено проекти відповідних законів. Бюджетною декларацією на 2022–2024 роки передбачено запровадження Е-акцизу для маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Разом з тим, даний інструмент контролю не охопить спектр алкогольних виробів, які маркуються підробленими акцизними марками або ж взагалі не маркуються. З огляду на зазначене слід

удосконалити механізм виявлення продукції з підробленими марками, і в подальшому розвивати засади державного контролю за реалізацією алкогольних напоїв. Щодо подальшого підвищення ставок податку на дану категорію підакцизних товарів слід діяти виважено, із розумінням потенційних загроз зниження легального виробництва і заміщення цієї ніші фальсифікатом, що призведе до зниження надходжень або ж невідчутного підвищення.

За останню декаду внутрішнє виробництво автомобілів в Україні суттєво скоротилось, надходження акцизного податку забезпечуються за рахунок їх імпорту. Зростання частки податку з даних підакцизних товарів у 2019–2021 роках обумовлене розмитненням вживаних авто, зокрема неодноразових заходів щодо їх пільгового оподаткування. Суттєвий розмір митних платежів та не доопрацювання публічних інституцій допустили масовий потік «євроблях» до країни, що потребувало перегляду законодавства та консенсусного підходу щодо розмитнення таких авто. Основним критерієм справляння акцизного податку для авто мають бути технічні та операційні характеристики, що пов'язані з ефективністю використання палива.

Висновки. В період високих і зростаючих цін на нафтопродукти Україна може використати зарубіжний досвід плаваючої ставки акцизу на пальне. Враховуючи значні обсяги нелегального ринку тютюнових виробів необхідним є усунення фундаментальної причини його розширення – суттєвої відмінності в темпах росту ціни сигарет, в першу чергу за рахунок зростання податкового навантаження і доходів домогосподарств. Вбачається за доцільне змінити чинний графік підвищення ставок акцизу шляхом їх перегляду та сповільнення темпів росту ставки з 20% до 10–12% щорічно. Своєчасним є повернення кримінальної відповідальності за незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон України. Необхідним є подальше підвищення інституційної спроможності Державної митної та Державної прикордонної служб.

Держава має удосконалити інституційне середовище здійснення електронної торгівлі підакцизними товарами. Пріоритетним напрямом розвитку системи оподаткування алкогольних напоїв і тютюнових виробів є запровадження автоматизованої системи контролю за їх виробництвом та обігом (електронної акцизної марки). Щодо подальшого підвищення ставок податку на алкогольні вироби слід діяти виважено, із розумінням потенційних загроз зниження легального виробництва і заміщення цієї ніші фальсифікатом, що призведе до зниження надходжень або ж невідчутного підвищення. Основним критерієм справляння акцизного податку для авто мають бути технічні та операційні характеристики, що пов'язані з ефективністю використання палива.

Список використаних джерел

1. Атаманчук, Н. І., Хатнюк, Н. С., Борецько, Н. М., Бакай, Ю. Ю. Особливості оподаткування акцизним податком пального в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. Вип. 1 (32). С. 76–86.
2. Звіт Рахункової палати України про результати аудиту ефективності планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходження акцизного податку з алкогольних напоїв до державного бюджету. URL: http://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/34-6_2021/Zvit_34-6_2021.pdf
3. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
4. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення 25 січня 2022 року)
5. Пасічний М. Ринок тютюнових виробів в Україні: фіскальна та регулююча роль оподаткування. *Товари і ринки*. 2021. № 3. С. 26–41.
6. Податкове регулювання ринку тютюнових виробів в умовах його трансформації [В. І. Коротун, Т. В. Кошук, Н. В. Новицька, І. І. Хлебнікова] / за заг. ред. Т. В. Кошук. Ірпінь ; Хмельницький, 2020. 132 с.
7. Ринок пального. ТОП-200 найбільших платників податків за 2020 рік. Дані агенції Рейтинг. Бізнес в офіційних цифрах. URL: https://rating.zone/kopiia-rynok-palnoho-top-200-najbilshykh-platnykiv_podatkiv/
8. Ринок пального. ТОП-200 найбільших платників податків за 9 місяців 2021 року. Дані агенції Рейтинг. Бізнес в офіційних цифрах. URL: https://rating.zone/rynok-palnoho-top-200-najbilshykh-platnykiv_podatkiv-za-9-misiatsiv-2021-roku/
9. Роменська К. Формування бюджетних потоків за результатами акцизного оподаткування в Україні. *Економічний аналіз*. 2021. Вип 31(3). С. 90–96.
10. Сайт «Консалтингової групи А-95». URL: <https://consulting.a95.ua/>
11. Соколовська А. М., Петраков Я. В. Гармонізація адміністрування акцизного податку в Україні у процесі виконання Угоди про асоціацію. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 389–394.
12. Стенограма комітету з питань фінансів, податкової та митної політики ВРУ від 02 червня 2021 року. URL: <http://komfinbank.rada.gov.ua/documents/zasid9skl/74555.html>.
13. Чугунов І. Я., Нікітішин А. О. Податкова безпека держави. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 4. С. 31–41.
14. Швабій, К. І., Новицька, Н. В., Хлебнікова, І. І. Структура та характерні риси нелегального ринку сигарет в Україні в контексті впливу акцизного навантаження на тютюнові вироби. *Економічний вісник*. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2021. № 7. С. 196–208.
15. Chaloupka, F. J., Powell, L. M., & Warner, K. E. (2019). The use of excise taxes to reduce tobacco, alcohol, and sugary beverage consumption. *Annual review of public health*, 40, 187–201.

16. Laffer A. B. *Tobacco Taxation: Theory and Practice*. San Francisco : The Laffer Center at the Pacific Research Institute, 2014.
17. Pasichnyi, M., & Npytaliuk, A. (2021). The Contributions of Demographic Factors to Economic Growth. *Wplyw czynników demograficznych na rozwój ekonomiczny. PROBLEMY EKOROZWOJU*, 16(1), 219-229.
18. Tofan, M. (2017). Excise Duties in European Union. Relevant National Case-Law. In *Contemporary Challenges in the Business Law*. 133-146.

References

1. Atamanchuk, N. I., Khatnyuk, N. S., Boreyko, N. M., Bakay, Yu. Yu. (2020). Osoblyvosti opodatkovannya aktsyynym podatkom pal'noho v Ukraini [The peculiarities of excise tax on fuel in Ukraine]. *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teorii ta praktyky – Financial and credit activities: problems of theory and practice*, 1(32), 76–86. [in Ukr.].
2. Zvit Rakhunkovoyi palaty Ukrainy pro rezul'taty audytu efektyvnosti planuvannya ta rezul'tatyvnosti kontrolyu za povnotoyu narakhuvannya i svoychasnistyu nadkhodzhennya aktsyynoho podatku z alkohol'nykh napoyiv do derzhavnogo byudzhetu [Report of the Accounting Chamber of Ukraine on the results of planning and control over the completeness and timeliness accrual's efficiency audit of excise tax on alcoholic beverages collection to the state budget]. URL: http://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/34-6_2021/Zvit_34-6_2021.pdf. [in Ukr.].
3. Nikitishyn A. O. (2019). Podatkova polityka v umovakh ekonomichnykh peretvoren' [Tax policy in the context of economic transformation] : monohrafiya. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. 480. [in Ukr.].
4. Oficijnyj sajт Derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrainy [Official site of the State Tax Service of Ukraine]. URL: <https://tax.gov.ua/>. [in Ukr.].
5. Pasichnyy, M. (2021). Rynok tyutyunovykh vyrobiv v Ukraini: fiskal'na ta rehulyuyucha rol' opodatkovannya [Tobacco products market: fiscal and regulatory role of taxation]. *Tovary i rynky – Commodities and markets*, 3. 26-41. [in Ukr.].
6. Korotun, V. I., Koshhuk, T. V., Novyts'ka, N. V. & Khlyebnikova, I. I. (2020). Podatkove reguljuvannja rynku tjtjunovykh vyrobiv v umovah jogo transformacii' [Tax regulation of the tobacco products market in the conditions of its transformation]. T. V. Koschuk (Ed). Irpin', Hmel'nyckyj. 132 [in Ukrainian].
7. Rynok pal'noho. TOP-200 naybil'shykh platnykiv podatkov za 2020 rik. Dani ahentsiyi Reytynh. Biznes v ofitsiynykh tsyfrakh [Fuel market. TOP-200 largest taxpayers for 2020. Agency data Rating. Business in official figures]. URL: https://rating.zone/kopiia-rynok-palnoho-top-200-najbilshykh-platnykiv_podatkov/
8. Rynok pal'noho. TOP-200 naybil'shykh platnykiv podatkov za 9 misyatsiv 2021 roku. Dani ahentsiyi Reytynh. Biznes v ofitsiynykh tsyfrakh [Fuel market. TOP-200 largest taxpayers for 9 months of 2021. Agency data Rating. Business in official figures]. URL: <https://rating.zone/rynok-palnoho-top-200-najbilshykh-platnykiv-podatkov-za-9-misiatsiv-2021-roku/>
9. Romens'ka, K. (2021). Formuvannya byudzhethnykh potokiv za rezul'tatamy aktsyynoho opodatkovannya v Ukraini [The budget flows' formation based on the excise taxation in Ukraine]. *Ekonomichnyy analiz – Economic analysis*, 31(3). 90–96. [in Ukr.].
10. Sayt «Konsal'tynhovoï hrupy A-95» [A-95 Consulting Group website]. URL: <https://consulting.a95.ua/>. [in Ukr.].
11. Sokolovs'ka, A. M., Petrakov, Ya. V. (2017). Harmonizatsiya administruvannya aktsyynoho podatku v Ukraini u protsesi vykonannya Uhody pro asotsiatsiyu [Harmonizing the Administration of Excise Tax in Ukraine in the Process of Implementation of the Association Agreement]. *Biznes Inform – Business Inform*, 11, 389–394. [in Ukr.].
12. Stenohrama komitetu z pytan' finansiv, podatkovoyi ta mytnoyi polityky VRU vid 02 chervnya 2021 roku [Transcript of the Committee on Finance, Tax and Customs Policy of the Verkhovna Rada of Ukraine dated June 2, 2021]. URL: <http://komfinbank.rada.gov.ua/documents/zasid9skl/74555.html>.
13. Chuhunov, I. Ya., Nikitishyn, A. O. (2019). Podatkova bezpeka derzhavy [Tax security of the state]. *Visnyk KNTEU – HERALD of Kyiv National University of Trade and Economics*, 4, 31–41. [in Ukr.].
14. Shvabiy, K. I., Novyts'ka, N. V., Khlyebnikova, I. I. (2021). Struktura ta kharakterni rysy nelegal'noho rynku syharet v Ukraini v konteksti vplyvu aktsyynoho navantazhennya na tyutyunovi vyroby [Structure and Characteristics of the Illegal Tobacco Market in Ukraine in the Context of the Influence of Excise Duty Burden on Tobacco Products]. *Ekonomichnyy visnyk. Seriya : finansy, oblik, opodatkovannya – Economic Bulletin. Series : finance, accounting, taxation*, 7, 196–208. [in Ukr.].
15. Chaloupka, F. J., Powell, L. M., & Warner, K. E. (2019). The use of excise taxes to reduce tobacco, alcohol, and sugary beverage consumption. *Annual review of public health*, 40, 187–201.
16. Laffer, A. B. (2014). *Tobacco Taxation: Theory and Practice*. San Francisco : The Laffer Center at the Pacific Research Institute.
17. Pasichnyi, M. & Npytaliuk, A. (2021). The Contributions of Demographic Factors to Economic Growth. *Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development*, 16(1), 219–229.
18. Tofan, M. (2017). Excise Duties in European Union. Relevant National Case-Law. In *Contemporary Challenges in the Business Law*. 133–146.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Пасічний Микола Дмитрович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет
02156, м. Київ, Киото 19

e-mail: m.pasichnyi@knute.edu.ua
 orcid.org/0000-0001-7663-776X

ДАННЫЕ О АВТОРЕ

Пасечный Николай Дмитриевич, доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет, 02156, г. Киев, Киото 19
 e-mail: m.pasichnyi@knute.edu.ua

DATA ABOUT THE AUTHOR

Pasichnyi Mykola, Sc.D., Associate professor, Professor of Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics 02156, Kyiv, 19, Kioto st.
 e-mail: m.pasichnyi@knute.edu.ua

УДК 336.1.

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-176-181>

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Чорновол А. О.

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізації одним з ключових пріоритетів реалізації фінансової політики як в світі, так і в Україні, є послаблення негативного впливу екзогенних та ендогенних факторів на економічне зростання, створення умов для розвитку фінансової системи.

Постановка проблеми. За відсутності стратегічної скоординованості органів державного управління у фінансовій сфері можуть суттєво загостритись ризики зниження її результативності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку фінансової системи в умовах глобалізації розкривається в багатьох наукових дослідженнях зарубіжних вчених: Дж. Кейнса, Р. Масгрейва, П. Самуельсона, Дж. Стігліца. Серед вітчизняних науковців слід виділити таких як: А. Єпіфанов, Ю. Пасічник, І. Сало, В. Федосов та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Значний рівень невизначеності та мінливості соціально-економічних проблем, потребують відновлення контрольованості та встановлення стратегічної орієнтації розвитку фінансової системи.

Постановка завдання, мети дослідження. Завданнями дослідження є: визначити особливості функціонування фінансової системи України в сучасних умовах; здійснити аналіз та оцінку її показників. Метою дослідження є обґрунтування пріоритетів розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації.

Метод або методологія проведення дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: системно-структурний аналіз; розрахунково-аналітичний метод; формально-логічний аналіз; метод наукового абстрагування.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Визначено особливості функціонування вітчизняної фінансової системи, здійснено оцінку показників та обґрунтовано пріоритети її розвитку.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі реформування фінансової системи та її складових.

Висновки відповідно до статті. На даному етапі вагомим завданням є розробка нових науково-обґрунтованих підходів щодо напрямів розвитку фінансової системи на основі впровадження системного моніторингу макроекономічних дисбалансів, що сприятиме підвищенню якості оцінювання макроекономічних та фінансових ризиків, створенню єдиної інформаційної бази для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень у фінансовій сфері.

Ключові слова: фінанси, фінансова політика, фінансова система, фінансовий сектор, державні фінанси, державні витрати.

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Чорновол А. О.

Актуальность темы исследования. В условиях глобализации одним из ключевых приоритетов реализации финансовой политики как в мире, так и в Украине является ослабление негативного влияния экзогенных и эндогенных факторов на экономический рост, создание условий для развития финансовой системы.